

Schouder- en vuistvuurwapens van het Nederlandse leger in de periode 1912 -1941

M 95

voor de jongere generatie
iets als een mysterieuze code
in een spionage - affaire . . .

voor de oudere generatie
een houvast in bange jaren,
bij oorlog en oorlogsdreiging . . .

M 95

een wapen,
geweer en karabijn,
dat in uren van gevaar
aan duizendtallen nederlanders
in het moederland
en in de gebieden overzee
vertrouwen schonk,
met moed
èn trots vervulde . . .

M 95

met weemoed
denken nog altijd velen terug
aan een tijd
waarin, zelfs in een bloedige krijg,
de mens praevaleerde boven makelij . . .

M 95

hiervoor geven wij het woord
aan de (moderne) wapen-specialist,
K. B. C. Görlitz
het hoofd van het „Armamentarium" te Delft
de conservator, tevens hoofd van Afdeling II (Moderne Wapens)
van het Nederlands Leger- en Wapenmuseum

Schouder- en vuistvuurwapens van het Nederlandse leger in de periode 1912-1941

K.B.C. Görlitz

In de zeer omvangrijke internationale collecties schouder- en vuistvuurwapens aanwezig in het Legermuseum te Leiden en in de Studieverzameling Militair Materieel te Delft bevinden zich een groot aantal objecten die de in de wapentechniek geïnteresseerden een volledig en indringend beeld kunnen geven betreffende de bewapening der Nederlandse Strijdkrachten gedurende de periode waarin de grijsgroene uniform werd gedragen.

Onder deze wapens neemt de oude vertrouwde Mannlicher Mod. 95 in zijn vele varianten een bijzondere plaats in; vele lezers van „Armamentaria” zullen aan dit goed doordachte en uitmuntend geconstrueerde wapen, hetwelk zovele voortreffelijke eigenschappen bezat goede herinneringen bewaren.

Hoe bekend dit wapen voor miljoenen Nederlanders ook is geweest - het bleef gedurende bijna een halve eeuw in gebruik - toch zullen vele historische bijzonderheden voor de grote meerderheid onbekend zijn gebleven.

Aan enkele dezer facetten zal in dit artikel de aandacht worden besteed die zij zo ten volle verdienen.

Voorgeschiedenis

Behorende tot de competentie van een daartoe speciaal in het leven geroepen technische commissie, volgde deze reeds geruime tijd de in Europa en Amerika groeiende „trend” naar het zeer kleine militaire kaliber, dat in 1886 door de Fransman Lebel voor het eerst officieel werd geïntroduceerd. Dit fenomeen was te beschouwen als het waarschijnlijke sluitstuk van een kaliber-modernisering, die begonnen was bij vuurwapens met een loopboring van ± 18 mm, in een tijdsverloop van vele jaren overgaand op ± 11 mm. Dit verloop had reeds eerder de onderscheiding in het leven geroepen van „groot” en „klein” kaliber. De verdere ontwikkeling naar nog kleinere kalibers van ± 6 mm is de stand van zaken, zoals die op heden nog bestaat. Deze „generatie” van vuurwapens zouden wij eigenlijk moeten onderbrengen bij de “zeer kleine” of „kleinere” kalibers.

Na langdurige studie en beproeving van talrijke vuurwapenstelsels en -typen viel de keuze op het Oostenrijkse geweer Model 1890, ontworpen door de toen reeds befaamde uitvinder en constructeur Ferdinand Ritter von Mannlicher en gefabriceerd door de „Oesterreichische Waffenfabrik-Gesellschaft”, die later de naam zou voeren van „Steyr-Werke A.G.”

Aan de officiële adoptie van dit geweer ging nog een jarenlange strijd vooraf, die zich van het militaire naar het politieke, administratieve en juridische vlak voortplantte.

De militaire beproevingscommissie, die reeds in 1886 ingesteld was, ging oudergewoonte grondig te werk. Na ontvangst van de eerste in Oostenrijk geplaatste proeforder van 100 geweren en 40 karabijnen, werden deze bij toerbeurt in handen gegeven van 3 regimenten cavalerie en 3 regimenten infanterie, die „al doende” met hun wensen en kritieken kwamen. Na het aanbrenge van de gewenste modificaties gingen de wapens opnieuw naar deze regimenten. Het destijds nog in bewapening zijnde modelgeweer M 71 (Beaumont) fungeerde hierbij als „tegenhanger”.

De hierna volgende vergelijkende grafieken tussen de bestreken banen en het doorslagvermogen van de beide wapentypen geven een indruk van de mate, waarin deze van elkaar verschillen.

De beslissing viel op 20 september 1894 in een Koninklijke Boodschap aan de Tweede Kamer der Staten Generaal, houdende „een ontwerp van wet tot aanvulling en verhoging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting van het dienstjaar 1895.”

Dit werd spoedig gevolgd door een „Ontwerp van Wet”, waarbij in bovengenoemd hoofdstuk VIII onder een nieuw hoofd "E. Aanschaffing van nieuwe draagbare vuurwapenen", o.m. werd toegevoegd een nieuw artikel, luidende: „Artikel 97 bis. Eerste termijn van aanschaffing of aanmaak van geweren van 6,5 mM met toebehoren en van de daarbij behorende patronen ...”.

De definitieve invoering van het nieuwe wapen werd geregeld bij Wet van 29 April 1895 St.BL. No. 78.

Hiermede was de omschakeling naar een modern repeteerwapen van klein kaliber een feit geworden.

Terwijl gesteld kan worden, dat deze Mannlicher M 95 als geheel onder de meest uiteenlopende condities zowel in Nederland als in de tropen zeer wel voldeed, bracht de kaliber-keuze van 6,5 mm spoedig vele tongen en pennen in beweging. Het bijbehorende patroontype bleek, naast goede kwaliteiten, zekere tekortkomingen te bezitten, die het wapentype in zijn totaliteit „achteruit” zette.

Welke overwegingen tot adoptie van dit kleine kaliber hebben geleid is niet duidelijk. Het is mogelijk, dat als hoofdmaatstaf voor het projectiel-rendement behalve de kogelbaan-vlakheid, de penetratiediepte in weerstandbiedende media gegolden heeft, een toentertijd veel gevolgd theoretisch uitgangspunt. Deze werd bepaald door de arbeidsvermogen-belasting op de dwarsdoorsnede, vervat in een aantal bruikbare mathematische formules, die inderdaad op een zekere kalibervermindering en verhoogd rendement opleverden. De snel toenemende eisen m.b.t. fabrikagetechniek, veelzijdigheid, ballistiek en pyrotechniek waren echter niet of onvoldoende in deze berekeningen verwerkt. Het is een troost, dat ook enkele andere landen zich in dit opzicht vergisten en voorzover financieel en technisch nog ertoe in staat, ijlings overstag gingen naar een groter kaliber tussen 7.5 en 8 mm. Italië, Japan en de U.S. Navy zijn hier de typerende voorbeelden van. Deze laatste had bijv. omstreeks 1895 een geweer van het kaliber 6 mm in gebruik genomen, dat nog geen tien jaar later geruisloos werd afgestoten ten gunste van een vuurwapen van groter kaliber, t.w. .30 of 7.62 mm.

De Nederlandse Luchtmacht „omzeilde” deze moeilijkheden door praktisch van meet af aan zijn keuze mede te bepalen op de kalibers 7.7 en 7.9 mm. Volledigheidshalve dient nog te worden vermeld, dat enkele bijzonder voortvarende constructeurs zich niet bepaalden tot louter kritiek. Zij zetten hun schouders onder de moeilijke taak, binnen de enge grenzen van het te kleine kaliber tot een geschikter projectiel te komen met een groter vermogen. Aan dit laatste was reeds lang vóór de intrede van tanks en pantserauto's behoefte ontstaan o.m. als gevolg van de montage van stalen schilden op het veldgeschut.

Slechts weinigen zullen zich in dit verband nog de namen herinneren van een 2-tal Nederlandse constructeurs nl. de kapitein der artillerie W. Peppelman van Kampen en de burger-technicus G. A. Cox, die o.m. een infanterieprojectiel ontwierpen van 6.5 mm met een aanzienlijk hoger pantserbrekend vermogen. Schietproeven op pantserplaten van 12 mm dikte verliepen bijzonder succesvol en in 1914 verkregen de beide constructeurs hierop octrooi. De pantserborende projectieltypen voor de M 95 kal. 6.5 mm, hieronder afgebeeld zijn te beschouwen als uiterst zeldzaam en mogelijk zelfs de enigste exemplaren, die momenteel nog bestaan.

Tot invoering van dit nieuwe projectiel-type is het nimmer gekomen. De Eerste Wereldoorlog ging zijn laatste fase in en daarmee ook het gevaar voor schending van de Nederlandse neutraliteit. Deze omstandigheid en de daarop volgende toestand van vrede (!) maakt een adoptie c.q. een verdere uitbouw van dit gering lijkend project, dat bovendien de verdienste van goedkoopte niet bezat, in veler oog in-opportuun.

Op de noodlottige 10e mei 1940 stond het Nederlandse Leger, ditmaal in omstandigheden van bittere ernst, opnieuw met een patroon „oude stijl” in het veld . . . ! Het voorgaande illustreert hoe gemakkelijk een ogenschijnlijk secundaire kwestie, zoals het kaliber-vraagstuk, op de achtergrond geraakt mede ten nadele van een in technisch opzicht geslaagd project.

Deze te lichtvaardige benadering van het destijds bestaande probleem was kenmerkend voor de reeds eerder in materieel en psychologisch opzicht toegebrachte schade aan de door de gehele bevolking niet eendrachtig en voortdurend bijgehouden landsverdediging.

Categorie-gewijze indeling

In overeenstemming met het destijds gevolgde systeem, moet onder draagbare wapens worden verstaan:

- a. de handvuurwapens (geweren, karabijnen, pistolen, revolvers);
- b. de blanke wapens (slag- en stootwapens).

Dit was de situatie tot ± 1935. Daarna ontstond een toename van het aantal organiek bij het Nederlandsche Leger ingedeelde draagbare wapens, t.w. lichte- en zware machinegeweren, mortieren, bomwerpers.

Het hierna volgend overzicht beperkt zich i.v.m. gebrek aan tekstruimte tot de omschrijving van alle handvuurwapens die in de periode 1912-1941 organiek bij het Nederlandse Leger waren ingevoerd:

- allemaal plaatjes met omschrijvingen vuurwapens -